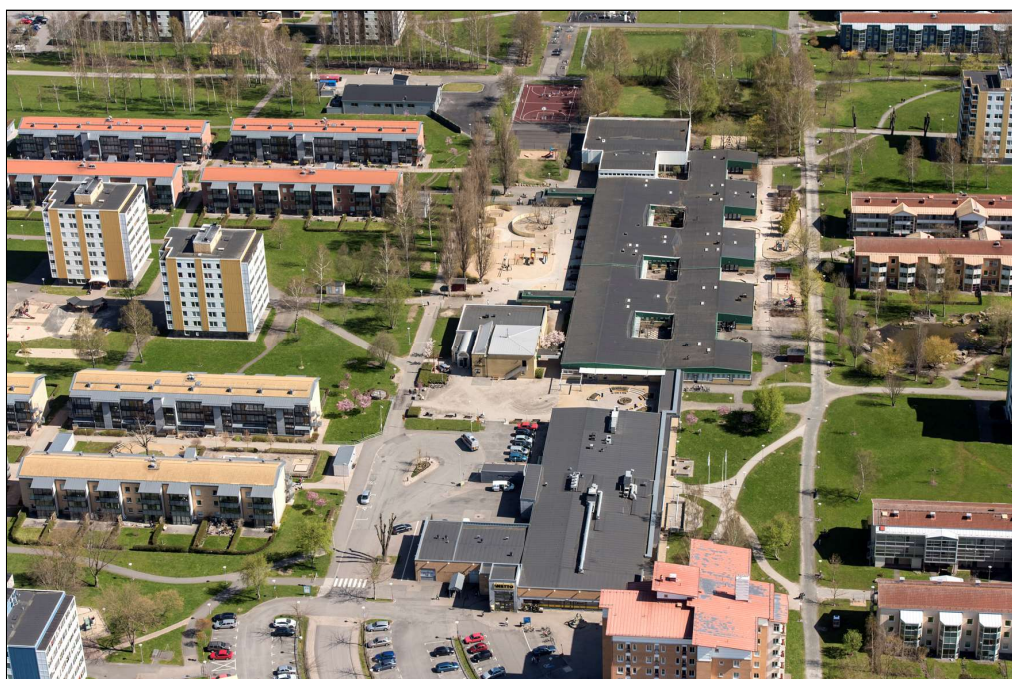

Österäng kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2020-08-19

Omslagsbild: Flygbild över bostadsområdet Österäng i Kristianstad, med Österängs kyrka mitt i bilden.
Fotograf: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto. Bildrättigheter: Lunds stift.

Österäng kyrka i juni 2020. Till höger i bild syns skolan där församlingen ursprungligen hade lokaler för sin sociala verksamhet. 1987 byggdes ett eget församlingshem och en ny gemensam entré till detta och kyrkan syns till vänster i bild. Klockstapeln norr om kyrkan är tillverkad av järnbalkar.

Österäng kyrka

Kristianstad pastorat, Villands och Gärd's kontrakt, Lunds stift, Docenten 2, Kristianstad stad och kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Österäng är ett bostadsområde strax nordost om Kristianstad centrum. Området är sjöbotten efter Nosabysjön som torrlades år 1860 i syfte att skapa mer jordbruksmark. Trots att marken visade sig vara mer svårödlad än man tänkt sig etablerades flera lantbruk i området. År 1971 började bostadsområdet Österäng att anläggas på platsen som en del av det statliga ”miljonprogrammet”. Området som kom att rymma över tusen lägenheter planlades enligt tidens mönster och omfattade affärs- och servicecentrum med bibliotek, skola, barnstuga och kyrka. Inom området anlades stora grönområden och gång- och cykelvägar medan biltrafiken fick ta plats i dess utkant.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan ritades 1975 och tillskrivs arkitekten Bo Ahlström. I det historiska materialet nämns även arkitekterna Britt-Louise Ericsson och Birger Lövkvist och det är inte helt klargjort i vilken grad dessa tre varit engagerade. Svenska kyrkan var tidigt involverade i

planeringen av kyrkan trots att det var det kommunala bostadsbolaget ABK som byggde och sedermera hyrde ut kyrka och församlingslokaler till församlingen. Kyrkor byggdes vid denna tid ofta i anslutning till annan service i de nya bostadsområdenas centrum. I Österäng poängterades särskilt att kyrkan skulle byggas på avstånd från kommersiella verksamheter och istället kombineras med kommunal service som skola och bibliotek.

Svenska kyrkan i Kristianstad hyrde byggnaden tills de köpte den kring år 1987. I samarbete med EFS bedrivs verksamheten sedan dess som en samarbetskyrka.

Den ursprungliga byggnaden bestod i nedre plan av ett kvadratisk kyrkorum med expedition, sakristia och entré på södra sidan samt en läktare över dessa utrymmen. Byggnadsmaterialen begränsades till framför allt trä, tegel, betong och klinker. Kyrkorummet planerades traditionellt med altare i öster. Inredningen av kapellet gjordes efter förslag av Bo Ahlström. I stort sett all inredning utfördes i massiv furu med noggrann kvalitetsanvisning. Stolarna till kyrkan är formgivna av Baltzar Beskow och ingick inte i den inredning som Ahlström ritade. Ingången till kyrkan utfördes som en anspråkslös enkeldörr på den södra fasaden. Lokaler för församlingsverksamhet rymdes i skolbyggnaden söder om kyrkan. För att visa på sambandet mellan de båda byggnaderna har entréerna rymts under ett gemensamt tak så att man torrskodd kan ta sig mellan byggnaderna.

1987 blev Österängs kyrka en samarbetskyrka mellan Svenska kyrkan och EFS; Evangeliska fosterlandsstiftelsen. I samband med detta gjordes en större tillbyggnad till kyrkan efter ritningar av Pershaf arkitektkontor. Tillbyggnaden gjordes mot kyrkans östra och norra delar och bestod av lokaler för församlingsverksamheten och ett nytt entréparti. Kyrksalen försågs med tre lika stora dörrpartier med dubbla, glasade dörrar vilka anslöt mot ett så kallat *kyrktorg*, en allmän och öppen yta som fungerar som en knutpunkt för anläggningens olika delar. Tillbyggnaden kom att rymma en större samlingssal, möjlig att avskärma med vikväggar, kök och rum för bland annat barnverksamhet. Ombyggnaden innebar att kyrkorummet orienterades i omvänd riktning; med altare i väster. 2002 byggdes yttertaget om efter ritningar av arkitekt Märta Wachtmeister.

Exteriör

Byggnadens fasader är murade med gult, maskinslaget tegel på en decimeterhög sockel av betong. Kyrkorummet avtecknar sig i exteriören genom att den delen av byggnaden är högre och har slutna murar, medan det senare tillbyggda församlingshemmet är lägre och har generöst med fönsterytor. Byggnadens bjälklag av betong syns framförallt i

Kyrkorummets orientering ändrades i och med tillbyggnaden 1987. Sedan dess är koret i väster.

takbjälklaget vilket är synligt både interiört och exteriört, där takbjälkarnas ändar sticker ut genom fasaden i norr och söder. Entrépartiet ligger i nordväst. Det har en rundbågig form med glasade dörrar, halvmåneformat överljus och väggar klädda med aluminiumplåt. Fönstren har horisontella spröjs. På västra fasaden finns en utvändig, gjuten trappa med tillika gjuten balustrad som leder till en enkeldörr vilken ansluter till kyrkorummets läktare. Trappan avsågs även fungera som enkel predikstol vid utomhusgudstjänster. Den ursprungliga entrén i södra fasaden är en enkel dörr i ek med lodräta glasrutor i dörrbladet. Taket över kyrkorummet är täckt med falsad aluminiumplåt i flack sadelform med valmat takfall åt söder. I brytningen är ett kors placerat. Norra delen av taket är utformat som ett pulpettak med fönster åt söder vilket ger kyrkorummet ett indirekt dagsljus. Över församlingsdelen är taket flackt och täckt med papp.

Interiör

Byggnaden består enbart av ett markplan, undantaget läktarvåningen i kyrkorummets södra del. Via entrén i ett ljust, uppglasat vindfång i väster når man *kyrketorget*, ett öppet utrymme som knyter samman byggnadens olika rum. Åt öster finns rum för barn- och ungdomsaktiviteter och i söder en större samlingsal. Åt väster vetter tre stora, glasade dörrpartier mot kyrkorummet vars takhöjd är dubbelt så hög som församlingsdelens. Taket i kyrkorummet är klätt med furupanel och längs den norra väggen finns ett fönsterband i ett upphöjt takparti vilket är salens enda ljusinsläpp. Mellan norra och södra ytterväggarna löper gjutna takbjälkar i betong. Kyrksalen har rektangulär planform med

väggar av gult tegel och golv lagt med Höganäsklinkers. Koret är inkorporerat i kyrkorummets västra del. Längs norra ytterväggen finns pilastrar av gult tegel.

I koret står ett fristående bordsaltare av furu. Norr om detta, mot ytterväggen, finns en kubisk dopfunt som också är tillverkad av furu med ett dopfat av slät, lackerad koppar. På motsatt sida altaret står en flygel och en elorgel. Möbleringen är enkel med kopplade stolar placerade i två kvarter med gångar i mitten samt längs med ytterväggarna. Längs rummets norra vägg är radiatorer placerade och täckta med furupaneler. En stor kristusmålning med förgylld, rundbågsformad ram är placerad på norra väggen. I rummets bakre del finns ett upphöjt podium där styrutrustning är placerad.

I södra delen av kyrkorummet finns den ursprungliga entrén med dubbla dörrar av furu. Utanför denna finns ett kapprum och förrådsutrymmen samt en spiraltrappa som leder upp till läktaren. På läktaren finns idag arbetsrum.

Inredning och inventarier

Mitt i koret är ett fristående **bordsaltare**, av furu placerat. På väggen bakom altaret hänger en textil **altartavla**. Altartavlan är tillverkad av Jill Olsson 1980 och utgörs av sju bildvävar monterade på ett rep. Ovan detta rep finns en rund bildväv med ett träd och en triangel, symbolen för treenigheten. Intill altaret står en enkelt utformad **ambo** med pulpet och genombruten fot av furu. **Dopfunten** är tillverkad av furustavar som fogats ihop i hörnen. Överst är en furuskiva med urtag för ett dopfat av slät, lackerad koppar. Kyrkorummet har ingen fast **bänkinredning** utan istället kopplade stolar av furu med stoppade dynor. Stolarna s huvudsakligen placerade i två kvarter på varsin sida om mittgången. I kyrkorummets sydvästra hörn är en elektrisk orgel placerad.

Klockor

En klockstapel ritades men uppfördes av ekonomiska skäl inte samtidigt med kyrkan. Idag finns en klockstapel av rödmålade järnbalkar med en malmklocka i anslutning till kyrkans entré.

Kyrkotomt

Kyrkan ligger i Österängs centrumbebyggelse i anslutning till ett stensatt torg. Kyrkan är sammanbyggd med en intilliggande skola. Ett stenkast västerut ligger områdets kommersiella centrum där även bussar ansluter. Bakom kyrkan ligger en skolgård och därefter tar ett större grönområde vid.

Utblick över kyrkorummet från bordsaltaret i väster. 1987 togs tre öppningar upp i kyrkorummets östra vägg för att koppla samman kyrkorummet och församlingshemmets lokaler.

Karaktärisering

Österängs kyrka är ett typexempel på de småkyrkor som uppfördes i nya bostadsområden under 1900-talets senare hälft. Kyrkorna planerades och byggdes där människor fanns och arkitektur liksom verksamhet skulle signalera låga trösklar och välkomnande öppenhet. Det fanns en idé om att den snabba urbaniseringen av samhället gjorde människor som flyttade in i städerna rotlösa och kyrkan ville möta upp det behov som fanns.

Liksom bostäderna i området byggdes och ägdes kyrkobyggnaden av det kommunala bostadsbolaget som hyrde ut lokaler till församlingen. Församlingen och Kyrkofrämjandet var dock aktiva i planeringen av byggnaden. Nära samarbeten mellan kyrkliga församlingar och borgerliga kommuner var inte ovanliga.

Kyrkan är till sin ursprungliga karaktär enkel och uppförd enbart i betong, gult tegel, trä och klinker. Enkelheten går igen i inredningen som huvudsakligen är tillverkad i massiv furu. Kyrkorummet är tidsenligt utformat med inkorporerat kor och flexibel möblering, vilket möjliggjorde att kyrkorummet orienterades i motsatt riktning 1987. Så gott som alla av tidens kyrkobyggnader hade lokaler för församlingsverksamhet som skedde utanför gudstjänsttid. Ofta låg lokalerna i direkt anslutning till kyrkorummet och övergången mellan de vardagligt respektive högtidligt präglade delarna av byggnaderna kunde bli arkitektoniskt problematiska. I Österängs kyrka fanns församlingslokaler i en

friliggande men tydligt anslutande byggnad vilket var praktiskt ur perspektivet att kyrkorummet då kunde få en mer renodlad, sakral utformning.

Att tänka på

- Österängs kyrka är tidstypisk och representativ i sin utformning och sin placering i ett trafikseparerat förortscentrum. Även inredningen är tidstypisk och välbevarad och bidrar stort till kyrkans karaktär.
- Kapellet berättar om hur Svenska kyrkans verksamhet och liturgi utvecklades under 1900-talet i relation till religionsfrihet och samhällets sekularisering. Det är intressant att det var det kommunala bostadsbolaget som uppförde byggnaden och sedan hyrde ut den till församlingen.
- En viktig del av kyrkans karaktär är de enkla och fåtaliga material som den är byggd med. Det är viktigt att bevara och underhålla byggnaden med samma metoder och material.
- Kyrksalens inredning av furu är välbevarad och vittnar både om tidens estetiska ideal och om vikten av att möblerna inte försvårade en flexibel användning av kyrkorummet.

Skydd

Österängs kyrka skyddas enligt kulturmiljölagen 4 kap §§ 1 och 2:

Kyrkobyggnader och kyrkotomter skall vårdas och underhållas så att deras kulturbistoriska värde inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.

Kyrkobyggnader enligt denna lag är byggnader som före den 1 januari 2000 har invigts för Svenska kyrkans gudstjänst och den 1 januari 2000 ägdes eller förvaltades av Svenska kyrkan eller någon av dess organisatoriska delar.

Kyrkotomt är ett område kring en kyrkobyggnad som hör samman med byggnadens funktion och miljö och som inte är begravningsplats. Lag (1999:304).

Österängs kyrka är uppförd efter utgången av år 1939 och omfattas därför inte av tillståndsplikt enligt kulturmiljölagen 4 kap § 3.

Källor

Eriksson Green, Åsa och Sträng, Maria. 2016. *Det moderna kyrkobyggandet i Lunds stift*. Regionmuseet i Skåne/Landsantikvarien i Lund. Rapport 2016:44.

Friström, Sune. *Kristianstad Christians stad. Del III Utanför fästningsvallarna*. Goldhat.

Hanner-Nordstrand, Charlotta m.fl. 2015. *Kyrkans föremål - beskrivande lexikon*. Göteborgs universitet och Skara stiftshistoriska sällskap.

Illerstad, Lennart. *Nya svenska kyrkor: del II Götaland*. Riksantikvarieämbetet Rapport 1993:5.

Opublicerade källor

Nilsson, Birgitta. *30- och 40-årsjubileum i Österängs kyrka, år 1975 och år 1985*.

Olsson, Sture. *Österängs kyrka 1975*.

Internet

ABK:s historia:

<https://www.abk.se/CM/Templates/Article/general.aspx?cmguid=ffa0ea4e-d998-4ec6-8505-dca2304b06ca>, besökt 2020-06-01

Film om Österängskyrkan:

https://www.youtube.com/watch?v=mo-IEuaHz_g, besökt 2020-06-01

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2020-06-02

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Kerstin Börjesson

Färdigställd: 2020-08-19

Uppgifter till BBR:

Stomme; murverk – tegel, betong

Fasadmaterial; tegel

Fasadkulör; gul

Takform; sadeltak – valmad spets, Sadeltak – flackt, dolt, välvt tak

Taktäckningsmaterial; plåt – bandtäckning

Antal våningar; 1

Byggnadsdel; Kyrkodel, församlingshem, vidbyggnad